

Πρόταση για τήν αντιμετώπιση τοῦ Οὐκραινικοῦ ζητήματος

τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου **Ἱεροθέου**

Τό Οὐκραινικό ζήτημα ἀπασχολοῦσε τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τό τελευταῖο διάστημα, ἀπό τό 1990 μέχρι σήμερα, περίπου τριάντα χρόνια. Ὅταν οἱ Οὐκρανοί σχημάτισαν Κράτος, θέλησαν νά ἀποκτήσουν καί αὐτοί αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία – Πατριαρχεῖο. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας δέν ἔδωσε τήν συγκατάθεσή της, παρά μόνον ἔδωσε μιά διευρυμένη αὐτονομία, γι' αὐτό καί τιμώρησε μέ καθαίρεση αὐτούς πού ἀνεκήρυξαν τήν οὐκραινική Ἐκκλησία σέ Αὐτοκέφαλη-Πατριαρχεῖο. Ἐκτοτε στήν Οὐκρανία ὑπῆρχε μιά Ἐκκλησία πού ὑπάγεται στήν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας καί ἄλλες δύο παρατάξεις πού ἦταν σχισματικές.

Γιά τό θέμα αὐτό ἔγραψα εἴκοσι (20) κείμενα. Τό πρῶτο γράφηκε τό ἔτος 2008, τό δεύτερο τό ἔτος 2014 καί τά ὑπόλοιπα τά δύο ἔτη 2018 καί 2019. Στά κείμενα αὐτά μέ ἀπασχόλησε κυρίως ἡ βαθύτερη αἰτία τοῦ ζητήματος, ἀπό τήν ὁποία ἀναφύονται κατά καιρούς διάφορα ἄλλα ζητήματα.

Μέ τά κείμενα πού ἔγραψα προσπάθησα νά ἀναδείξω ἔξι σοβαρά ζητήματα. Πρῶτον, τό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι συνοδικό, ἀλλά καί ἱεραρχικό. Δέν μπορεῖ νά τονίζεται μόνον ἡ συνοδικότητα, χωρίς τήν ἱεραρχικότητα, γιατί αὐτό συνιστᾷ προτεσταντική νοοτροπία. Δεύτερον, ἡ Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά λειτουργῇ ὡς ἀνεξάρτητη ἀπό ὅλες τίς ἄλλες Ἐκκλησίες, ὡς «Αὐτοκεφαλισμός», ἀλλά εἶναι αὐτοδιοίκητη, ὄχι ὁμως καί τελείως ἀνεξάρτητη. Τρίτον, ἡ Ἀποστολική Διαδοχή συνδέεται ἀναπόσπαστα μέ τήν Ἀποστολική ζωή καί παράδοση μέσα στό μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς. Τέταρτον, ἡ Ἐκκλησία ἐπιλύει τά θέματα πού ἀνακύπτουν μέ ἀκρίβεια καί οἰκονομία, καί ἡ οἰκονομία γίνεται κάτω ἀπό ὀρισμένους ὅρους καί ἀπαραίτητες προϋποθέσεις. Πέμπτον, ἐμφανίζονται κατά καιρούς διάφορες ἐκκλησιολογικές ἀσθένειες, θά τίς χαρακτηρίζα δυσλειτουργίες τοῦ συνοδικοῦ καί ἱεραρχικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ θεωρία «περί Τρίτης Ρώμης», οἱ ὁποῖες ἀποβλέπουν στήν ἀνατροπή τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐκτον, τό κείμενο γιά τήν χορήγηση τοῦ Τόμου τῆς αὐτοκεφαλίας σέ μιά Ἐκκλησία εἶχε συμφωνηθῆ στίς πανορθόδοξες διασκέψεις, ἀλλά μέ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μόσχας ἐπῆλθε διαφωνία στό ποιός θά ὑπογράφη τόν Τόμο αὐτόν.

Κυρίως αὐτά τά ἔξι σημεῖα μέ ἀπασχόλησαν στά κείμενα πού ἔγραψα ὡς Ἱεράρχης μιᾶς Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά καί ὡς Ἱεράρχης τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Παρατηρῶ ὅτι μερικοί ἀσχολοῦνται μέ επί μέρους ζητήματα, τά ὁποῖα ἀπολυτοποιοῦν, καί μάλιστα ἀναλύουν μέ ἐπιμονή ἐνέργειες πού ἔγιναν στό παρελθόν, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ χορήγηση τοῦ Τόμου τῆς Αὐτοκεφαλίας πού ἔδωσε ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης στήν Οὐκρανία, χωρίς νά βλέπουν τά νοσογόνα αἷτια πού ἀνέφερα προηγουμένως καί χωρίς νά βλέπουν τό παρόν καί τό μέλλον.

Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος κατά τήν Συνεδρίασή της τήν 28^η Αὐγούστου 2019, ἀφοῦ ἄκουσε τήν εἰσήγηση τῶν δύο Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν, ἥτοι τῆς Ἐπιτροπῆς Δογματικῶν καί Κανονικῶν Ζητημάτων καί τῆς Ἐπιτροπῆς Διορθοδόξων καί Διαχριστιανικῶν Σχέσεων, ἔλαβε τήν ἀπόφαση ὅτι «ἀναγνωρίζει τό κανονικό δικαίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου γιά τήν παραχώρηση τοῦ Αὐτοκεφάλου, καθώς καί τό προνόμιο τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά χειρισθεῖ περαιτέρω τό ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας».

Αναμένω νά δημοσιευθῇ ὁλόκληρη ἡ εἰσήγηση αὐτή, καθώς ἐπίσης καί τό σκεπτικό πού στηρίζει τήν ἀπόφαση.

Από δηλώσεις καί δημοσιεύματα φαίνεται ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θά ἐνημερώσῃ τήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πού θά συνέλθῃ σέ τακτική Συνεδρίασή της τόν προσεχῆ Ὀκτώβριο.

Ἀνεξάρτητα ἀπό τό πῶς θά ἐξελιχθῇ περαιτέρω τό θέμα στήν Ἱεραρχία, στήν βάση του τό θέμα αὐτό παραμένει ἀνοικτό πρός ἐπίλυση. Δηλαδή, διατυπώνονται ἐπιχειρήματα κανονικά, ἐκκλησιολογικά, θεολογικά, ἔνθεν κακεῖθεν, ἀλλά κάποια στιγμή πρέπει νά ἀναζητηθῇ μιᾶ σοβαρή λύση, ὥστε νά ἐπανέλθῃ ἡ ἐνότητα στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, πού ἔχει διασαλευθῇ.

Μέ τό παρόν κείμενο θά ὑποβάλω μιᾶ συγκεκριμένη πρόταση γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ Οὐκρανικοῦ ζητήματος. Αὐτό τό κάνω μέ πολύ σεβασμό στους Προκαθημένους τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἰδίως στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Κύριο Βαρθολομαῖο. Ἐπιθυμῶ νά βοηθήσω καί ὄχι νά τούς ὑπερβῶ. Ἄλλωστε, γνωρίζω ὅτι ὅλα τά θέματα ἐπιλύονται μέσα στό συνοδικό καί ἱεραρχικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας.

Γνωρίζω σαφέστατα ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἔχει μεγάλη πείρα στήν ἀντιμετώπιση ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Γιά παράδειγμα, ἀντιμετώπισε τό σχίσμα, πού ἐπικράτησε στήν Ἑλλάδα δέκα ἐπτά χρόνια (1833-1850) μέ τήν αὐτόγνωμη ἀνακήρυξη τῆς Αὐτοκεφαλίας, καί τό ἔλυσε μέ σοφία καί διάκριση. Τό ἴδιο παρατηροῦμε καί γιά ἄλλες κατά Τόπους Ἐκκλησίες.

Ἔτσι, σέβομαι ἀπόλυτα τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καί τὰ ὅσα θὰ καταθέσω στὴν συνέχεια μὲ σεβασμὸ, κινοῦνται μέσα στὴν προοπτικὴ τοῦ λόγου: «Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται» (Παρ. θ´, 9) καὶ τοῦ λόγου: «Τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφός σοφώτερος ἔσται, ὁ δὲ νοήμων κυβέρνησιν κτήσεται» (Παρ. α´, 5).

Ἐννοεῖται ὅτι θὰ χαρῶ πολὺ, ἂν βρεθῆ ἓνας καλύτερος τρόπος ἐπιλύσεως τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, διότι κανεὶς δὲν εἶναι ἀλάθητος, ἀφοῦ τὸ ἀλάθητον ἀνήκει στὴν Ἐκκλησία πού λειτουργεῖ μέσα στό μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς μὲ Ἱεράρχες πού συσκέπτονται συνοδικῶς καὶ ἱεραρχικῶς.

Πρὶν καταθέσω τὴν πρόταση θὰ ἀναφερθῶ στὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὴν Ἐκκλησία κατὰ τὸν 4^ο αἰῶνα, γιὰ τὸ πῶς τὴν περιγράφει καὶ πῶς τὴν ἀντιμετωπίζει ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Μεγάλος αὐτὸς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

1. Ὁ κλονισμὸς τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ περίοδος μεταξύ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325 μ.Χ.) καὶ τῆς Β΄ (381 μ.Χ.) ἦταν ταραγμένη. Ἐμφανίσθηκαν πολλοὶ Ἐπίσκοποι καὶ θεολόγοι πού προσπαθοῦσαν νὰ θεολογήσουν γιὰ τὴν θεότητα τοῦ Λόγου καὶ τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κλονίζωνται οἱ κατὰ Τόπους Ἐκκλησίες.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἔζησε αὐτὴν τὴν περίοδο καὶ ὡς καλὸς καὶ νηφάλιος κυβερνήτης προσπάθησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάσταση. Ὑπάρχει ἓνα καταπληκτικὸ κείμενό του, στό ὁποῖο διεκτραγωδεῖ τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὶς Ἐκκλησίες. Τότε συγκλήθηκαν περίπου τριάντα Σύνοδοι.

Θὰ παραθέσω τὴν μετάφραση τοῦ ἐκπληκτικοῦ αὐτοῦ κειμένου, τὴν ὁποία ἔκανε ἡ φιλόλογος Σωτηρία Καρανάσιου. Νομίζω ὅτι ἡ περιγραφή αὐτὴ δείχνει παρόμοιες καταστάσεις πού ἐπικρατοῦν καὶ σήμερα. Γιὰ τὴν εὐχερέστερη ἀνάγνωση τὸ κείμενο αὐτὸ θὰ χωρισθῆ σὲ περισσότερες παραγράφους ἀπὸ τὸ ἀρχικό.

Μεγάλου Βασιλείου: Διήγησις τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν

«Μέ τί νὰ παρομοιάσουμε τὴν παροῦσα κατάσταση; Αὐτὴ πού εἶναι παρόμοια μὲ κάποια ναυτικὴ σύρραξη, τὴν ὁποία ἐτοίμασαν ναυτικοὶ ἄνδρες φιλοπόλεμοι οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν μίσος μὲ τοὺς ἀντιπάλους ἀπὸ παλαιές συγκρούσεις. Σκέψου τὴν εἰκόνα αὐτὴν νὰ ἐφορμοῦν μὲ σφοδρότητα οἱ δύο

αντίπαλοι στόλοι καί ἔπειτα, ὅταν ἐκραγῆ και φτάση σέ ἀξεπέραστα ὄρια ἢ μεγάλη ὀργή, νά μάχωνται μέ δύναμη οἱ ἄνδρες. Ἄν θέλῃς ὑπέθεσε ὅτι τά πλοῖα συγχρόνως πλήττονται καί ἀπό σφοδρή θαλασσοταραχή καί ἕνα σκοτάδι ἀπό μαῦρα σύννεφα ἔχει καλύψει τά πάντα, ὥστε νά μήν μποροῦν νά διακριθοῦν φίλοι ἢ ἐχθροί γιατί ἀπό τήν σύγχυση δέν ἀναγνωρίζονται τά σύμβολα.

Καί γιά νά γίνῃ πιό σαφής ἡ εἰκόνα ἄς προσθέσουμε τήν φουσκωμένη θάλασσα πού περιστρέφει τά νερά ἀπό τόν βυθό μέχρι ἐπάνω καί νά πέφτῃ ὀρμητικό τό νερό ἀπό ψηλά, ὥστε νά δημιουργηται φοβερός κλύδωνας ἀπό τήν θαλασσοταραχή.

(Σκέψου) ἔπειτα νά φυσᾶνε οἱ ἄνεμοι ἀπό ὅλα τά σημεῖα στό ἴδιο σημεῖο καί νά συνταράσσεται ὀλόκληρος ὁ στόλος, καί ἀπό τούς ἀντιπάλους ἄλλοι νά προδίδουν τήν παράταξή τους, ἄλλοι νά αὐτομολοῦν ἀπό τήν ἀγωνία τους, ἐνῶ ἄλλοι νά προσπαθοῦν νά κυβερνήσουν τά σκάφη πού κλυδωνίζονται ἀπό τούς ἀνέμους καί νά ἐπιτεθοῦν στούς ἀντιπάλους, καί νά ἀλληλοσκοτώνωνται ἀπό τήν ἀνταρσία πού ἔφερε ὁ φθόνος γιά τούς νικητές καί ἡ ἐπιθυμία νά νικήσῃ ὁ καθένας μόνος του.

Καί μέσα σέ ὅλα αὐτά φαντάσου ἕναν φοβερό καί ἀνάμεικτο θόρυβο σέ ἐκεῖνο τό σημεῖο ἀπό τούς ἀνέμους πού σφυρίζουν, ἀπό τόν πάταγο τῶν πλοίων, ἀπό τό κόχλασμα τῆς τρικυμίας, ἀπό τήν βουή τῶν πολεμιστῶν πού ἀφήνουν τίς κραυγές τους ἀνάλογα μέ τό τί παθαίνουν, καί ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν νά μήν ἀκούγεται ἡ φωνή οὔτε τοῦ ναυάρχου οὔτε τοῦ κυβερνήτη, ἀλλά νά ἐπικρατῆ φοβερή ἀταξία καί σύγχυση μέ ὅλα αὐτά τά ὑπερβολικά κακά, ὥστε νά κάνουν μεγάλα λάθη ἀπό ἀπόγνωση γιά τήν ζωή τους.

Πρόσθεσε σέ ὅλα αὐτά καί τήν βαρύτατη ἀσθένεια τῆς δοξομανίας, ὥστε, ἐνῶ τό καράβι πάει στόν βυθό, οἱ ἐπιβάτες νά μαλώνουν μεταξύ τους γιά τά πρωτεῖα.

Πήγαινε τώρα ἀπό τήν εἰκόνα σέ αὐτό τό ἴδιο τό κακό. Μήπως καί παλαιότερα τό ἀρειανικό σχίσμα, ἀφοῦ ἀποχωρίσθηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ σάν ἀντίπαλη μερίδα, δέν ἦταν ἡ μοναδική ἐχθρική παράταξη; Ὅταν μετά ἀπό μακροχρόνια καί φοβερή ἔριδα ἄρχισαν τόν φανερό πόλεμο ἐναντίον μας, τότε ὁ πόλεμος διαχωρίσθηκε σέ πολλά μέρη καί μέ μύριους τρόπους, ὥστε νά ὑπάρχῃ σέ ὄλους ἕνα ἀδιάλλακτο μίσος λόγω τοῦ γενικοῦ ἐχθρικοῦ κλίματος καί λόγω τῆς ὑποψίας τοῦ ἐνός πρὸς τόν ἄλλον.

Αὐτός ὁ σάλος τῶν Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι πιό ἄγριος ἀπό τήν κάθε θαλασσοταραχή; Κατ' αὐτόν τόν σάλο ἔχει μετακινηθῆ κάθε ὄριο πού ἔθεσαν οἱ Πατέρες, κάθε θεμέλιο καί κάθε δογματικό ὄχυρό ἔχει διασαλευθῆ. Τά πάντα συγκλονίζονται καί σειόνται καθώς στηρίζονται σέ σαθρή βάση.

Ἀλληλοκαταστρεφόμαστε μέ τό νά ἐπιτιθέμεθα ὁ ἕνας στόν ἄλλον. Κι ἄν δέν σέ προφτάση ὁ ἐχθρός, σέ πληγώνει ὁ σύντροφος. Καί ἄν πέσης πληγωμένος, σέ καταπατᾷ ὁ συμπολεμιστής. Τόση κοινωνία ἔχουμε μεταξύ μας, ὅσο ἀπό κοινοῦ μισοῦμε τούς ἐχθρούς μας. Καί ὅταν περάσουν οἱ ἐχθροί, τότε βλέπουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον ὡς ἐχθρό.

Ἀκόμη δέ ποιός θά μπορούσε νά μετρήση τό πλῆθος τῶν ναυαγίων; Ἄλλοι βυθίζονται ἀπό ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν, ἄλλοι ἀπό τήν καλυμμένη ἔχθρα τῶν συμμάχων, ἄλλοι ἀπό τήν ἀπειρία τῶν ἡγετῶν τους. Ὀλόκληρες Ἐκκλησίες βυθίσθηκαν αὐτανδρες, ἐπειδή ἔπесαν ἐπάνω σέ δόλιους αἰρετικούς ὑφάλους, ἄλλοι παρέλαβαν τήν διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ναυάγησαν στήν πίστη, ἐπειδή δέν ἤθελαν νά ἀκολουθήσουν τό σωτήριο πάθος. Οἱ ταραχές πού προέρχονται ἀπό τούς ἄρχοντες τοῦ κόσμου τούτου καί ἀνατρέπουν τούς λαούς δέν εἶναι σφοδρότερες ἀπό κάθε θύελλα καί καταιγίδα;

Πράγματι, θλιβερό καί σκυθρωπό σκοτάδι ἔχει καλύψει τίς Ἐκκλησίες, ἐπειδή ἔχουν ἐκδιωχθῆ οἱ λαμπτήρες πού τοποθέτησε ὁ Θεός στόν κόσμο γιά νά φωτίζουν τίς ψυχές τῶν λαῶν. Καί ἐνῶ ἤδη ὑπάρχει ὁ φόβος νά διαλυθῆ τό πᾶν, ἡ ὑπερβολική μεταξύ τους φιλονικία δέν τούς ἐπιτρέπει νά δοῦν τόν κίνδυνο. Περισσότερο ὑπολογίζεται ἡ προσωπική βλάβη παρά τό κοινό καί δημόσιο συμφέρον, στόχος εἶναι ἡ ἐπικράτηση στους ἀντιπάλους παρά τό κοινό καλό, καί ἡ ικανοποίηση τοῦ ἐγωῖσμοῦ ἀπό τίς μελλοντικές ἀμοιβές. Γι' αὐτό ὅλοι, μέ ὅποιον τρόπο μπορούν, σηκώνουν φονικά χέρια ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Κάποια τραχεία κραυγή ἀπό αὐτούς πού ἀντιμάχονται μεταξύ τους, μία ἀκατανόητη βοή καί ἕνας δυσδιάκριτος ἦχος ἀπό τούς συνεχεῖς θορύβους ἔχει γεμίσει ὅλη τήν Ἐκκλησία καί διαστρέφεται τό εὐθές δόγμα τῆς εὐσεβείας ἀπό τίς ὑπερβολές καί τίς ἐλλείψεις.

Ἄλλοι μέ τήν σύγχυση τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ὀδηγοῦνται στόν Ἰουδαϊσμό, ἄλλοι μέ τό νά δέχονται ἀντίθεση τῶν φύσεων ὀδηγοῦνται στόν Ἑλληνισμό. Οὔτε ἡ θεόπνευστη Γραφή ἀρκεῖ νά τούς συμβιάση, οὔτε οἱ ἀποστολικές παραδόσεις μπορούν νά τούς συμφιλιώσουν.

Μία εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς φιλίας, τό νά ὀμιλῆ κανεῖς κολακευτικά. Γιά τήν δημιουργία δέ τῆς ἔχθρας εἶναι ἀρκετό τό νά μήν συμφωνῆ κάποιος μέ τήν γνώμη τοῦ ἄλλου. Ἡ ὁμοιότητα τοῦ σφάλματος προκαλεῖ ἐμπιστοσύνη περισσότερο ἀπό κάθε συνωμοσία γιά τήν συμμετοχή σέ ἀνταρσία.

Θεολόγος δέ εἶναι ὁποιοσδήποτε, ἔστω κι ἄν ἡ ψυχή του εἶναι στιγματισμένη ἀπό μύριες κηλίδες. Γι' αὐτό οἱ νεωτεριστές βρίσκουν εὐκόλα πολλούς συνεργάτες στήν ἀνταρσία τους. Γι' αὐτό καί αὐτοχειροτόνητοι πού ἐπιδιώκουν μέ κάθε μέσον τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἔχουν ἀναλάβει τήν

διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, ἀγνοώντας τὴν οἰκονομία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἐνῶ οἱ εὐαγγελικοὶ θεσμοὶ βρίσκονται σὲ παντελεῖ σύγχυση λόγω τῆς ἀταξίας, ὑπάρχει ἀπερίγραπτη σπουδὴ γιὰ τὰ ἀξιώματα καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἐπιδειχθοῦν ἀγωνίζεται ὁ ἴδιος νὰ ἀνέλθῃ στό ἀξίωμα. Λόγω αὐτῆς τῆς φιλαρχίας ἐπικρατεῖ πολὺ μεγάλη ἀναρχία μεταξύ τῶν λαῶν. Γι' αὐτό οἱ συστάσεις τῶν ὑπευθύνων εἶναι ἀνώφελος καὶ χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί ὁ καθένας λόγω τῆς ἀμάθειας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ ὄχι νὰ ὑπακούῃ στοὺς ἄλλους.

Γι' αὐτό καὶ θεώρησα ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ σιωπήσω παρά νὰ ὀμιλήσω, γιατί μέσα σὲ τόσους θορύβους εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσακουσθῇ ἡ φωνὴ κάποιου ἀνθρώπου. Γιατί, ἂν εἶναι ἀληθινοὶ οἱ λόγοι τοῦ «Ἐκκλησιαστῆ», «οἱ λόγοι τῶν σοφῶν ἀκούγονται ὅταν ἐπικρατῇ ἡσυχία», δὲν θὰ ταίριαζε στὴν παροῦσα κατάσταση νὰ ὀμιλήσω γι' αὐτά. Ἀκόμη ἐνθυμοῦμαι καὶ τό προφητικὸ λόγο: «ὁ συνετός θὰ σιωπήσῃ κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο διότι ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός».

Καὶ πράγματι εἶναι πονηρός ὁ καιρὸς, διότι ἄλλοι φροντίζουν νὰ πέσῃ κάτω κάποιος, ἄλλοι χοροπηδοῦν γύρω ἀπὸ αὐτόν πού ἔπεσε, ἄλλοι ἐπικροτοῦν τὴν πτώση καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος πού ἀπὸ συμπάθεια θὰ δώσῃ τὸ χέρι του νὰ σηκωθῇ αὐτός πού γονάτισε. Ἄν καὶ κατὰ τὸν παλαιὸ νόμο κατακρίνεται ἀκόμη καὶ αὐτός πού προσπέρασε μὲ ἀδιαφορία τὸ ζῶο τοῦ ἐχθροῦ πού γονάτισε ἀπὸ τὸ βάρος. Τώρα, ὅμως, δὲν ἰσχύουν τὰ ἴδια. Γιατί; Διότι γενικῶς ψυχράνθηκε ἡ ἀγάπη, ἐξαφανίσθηκε ἡ σύμπνοια μεταξύ τῶν ἀδελφῶν, ἀγνοεῖται ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῆς ὁμόνοιας, χάθηκαν οἱ νουθεσίες ἀπὸ ἀγάπη, δὲν ὑπάρχει πουθενά χριστιανικὴ συμπάθεια, δὲν χύνεται πουθενά δάκρυ συμπάθειας. Δὲν ὑπάρχει αὐτός πού θὰ στηρίξῃ τὸν ἀσθενῆ στὴν πίστη, ἀλλὰ ἔχει ἀνάψει τόσο μίσος μεταξύ τῶν συμπολιτῶν, ὥστε ὁ καθένας χαίρεται περισσότερο μὲ τίς συμφορὲς τοῦ πλησίον παρά μὲ τὰ δικά του ἐπιτεύγματα. Ὅπως συμβαίνει μὲ τίς ἐπιδημίες, πού καὶ ὅσοι προσέχουν μὲ ἀκρίβεια τὴν δίαιτα ὑποφέρουν ἐξίσου μὲ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ λόγω τῆς συναναστροφῆς μὲ τοὺς ἀσθενεῖς ἀσθενοῦν καὶ αὐτοί, ἔτσι καὶ τώρα ἐξομοιωθήκαμε ὅλοι μεταξύ μας, γιατί σὰν ἐπιδημία ἡ φιλονικία ἡ ὁποία κατέλαβε τίς ψυχὰς μας μᾶς ὁδήγησε στό νὰ φροντίζουμε γιὰ τὸ κακό.

Γι' αὐτό καὶ στίς θέσεις τῶν δικαστῶν κάθονται πρόσωπα χωρὶς ἔλεος καὶ σκληρὰ σὲ ὅσους σφάλλουν, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑπάρχουν ἀγνώμονες κριτές πού ἀντιμετωπίζουν δυσμενῶς τὰ κατορθώματα καὶ, ὅπως φαίνεται, τόσο πολὺ ἔχει στερεωθῇ τὸ κακό, ὥστε γίναμε πιο ἄλογοι καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι ἐκεῖνα κάνουν μία εἰρηνικὴ ἀγέλη μεταξύ τους, σὲ μᾶς ὅμως αὐτός ὁ φοβερός πόλεμος ἔχει ξεσπάσει ἐναντίον τῶν ὁμοφύλων μας.

Γιά όλους αυτούς τούς λόγους έπρεπε νά σιωπήσω, αντίθετα, όμως, από τήν άλλη μεριά μέ εΐλκυε ή αγάπη, ή όποια δέν ζητᾶ τό δικό της συμφέρον και απαιτεΐ νά υπερνικᾷ κανείς όλες τίς δυσκολίες τῶν καιρῶν και τῶν πραγμάτων. Μᾶς δίδαξαν οί τρεΐς παΐδες, πού ρίφθηκαν στήν βαβυλώνια κάμινο, ότι ἀκόμη κι ἂν δέν ὑπάρχη κανένας σύμμαχος τῆς εὐσεβείας, πρέπει κανείς νά ἐπιτελῆ και μόνος τό καθήκον του. Αὐτοί μέσα ἀπό τήν φλόγα τῆς καμίνου ὑμνοῦσαν τόν Θεό, χωρίς νά ὑπολογίζουν τό πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, ἀλλά οί τρεΐς τους ἦταν ἀρκετοί για νά στηριχθοῦν μεταξύ τους.

Γι' αὐτό οὔτε και ἐμᾶς μᾶς φόβισε τό πλῆθος τῶν ἀντιπάλων, ἀλλά, ἀφοῦ στηρίξαμε τήν ἐλπίδα στήν βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διακηρύξαμε μέ παρρησία τήν ἀλήθεια. Ἐλλωστε θά ἦταν τό πιό παράλογο ἀπό όλα, ἂν αὐτοί, πού βλασφημοῦν τό Πνεῦμα ἐξαγγέλλουν μέ τόσο θράσος και μέ τόση εὐκολία τήν ἀσέβειά τους, ἐνῶ ἐμεΐς πού ἔχουμε τέτοιον σύμμαχο και συνήγορο νά διστάζουμε νά ὑπηρετήσουμε τήν διδασκαλία, ή όποια ἔφθασε μέχρις ἐμᾶς μέ τήν παράδοση τῶν πατέρων και διασώθηκε μέ τήν μνήμη ἀπό γενεά σέ γενεά. Ἐπί πλέον ἐνίσχυσε αὐτήν τήν διάθεσή μας ή φλόγα τῆς εΐλικρινοῦς αγάπης σου, ή σοβαρότητα και ή πραότητα τοῦ χαρακτήρα σου, τά όποια ἦταν ἐγγύηση ότι δέν θά γίνονταν γνωστά σέ πολλούς ὅσα θά γράφονταν. Ὅχι γιατί ἦταν ἄξια νά ἀποκρυφθοῦν, ἀλλά γιατί δέν ἔπρεπε νά ριφθοῦν τά μαργαριτάρια στοῦς χοΐρους.

Αὐτά εΐχα νά πῶ ἐγώ. Για σένα όμως, ἂν μέν εΐναι ἀρκετά ὅσα ἔχουν λεχθῆ, ἄς μήν γίνεται πλέον λόγος γι' αὐτό τό θέμα. Ἐν ὅμως σοῦ φανοῦν ἐλλιπῆ, δέν θά μέ πειράξη νά ἀσχοληθῆς φιλόπονα μέ τήν ἔρευνα και μέ ἐρώτηση ὄχι ἐριστική νά συμπληρώσης τήν γνώση σχετικά μέ τό θέμα. Εὐχομαι νά βοηθήση ὁ Κύριος ὥστε εΐτε διά μέσου ἐμοῦ εΐτε μέσω ἄλλων νά συμπληρωθοῦν τά ἐλλείποντα μέ τήν γνώση, ή όποια δίνεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα σέ ὅσους εΐναι ἀντάξιοι αὐτῶν τῶν δωρεῶν».

Περίληψη και σχόλιο

Τό κείμενο αὐτό πού παρατέθηκε σέ μετάφραση εΐναι ἐκπληκτικό και περιγράφει τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν Ἐκκλησία τόν 4ο αἰώνα μ.Χ. και μάλιστα παρουσιάζεται μέ καταπληκτικό τρόπο ἀπό τόν Μέγα Βασίλειο και δείχνει τόν τρόπο πού τήν ἀντιμετώπισε ὁ Μέγας αὐτός Ἱεράρχης τῆς Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας και Οἰκουμενικός διδάσκαλος. Ἐνδεικτικῶς θά τονισθοῦν μερικά σημεία.

1. Σέ αὐτό τό κείμενο περιγράφονται μέ λεπτομερῆ και ἀκριβῆ τρόπο τά ὅσα συμβαίνουν σέ μιά ναυμαχία. Ἡ ὄλη εἰκόνα εΐναι ἐκρηκτική ἀπό τήν σύρραξη

τῶν πλοίων, τὴν δύναμη τῶν πολεμιστῶν, τὴν τρικυμία τῆς θάλασσης, τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας, τὴν δύναμη τῶν ἀνέμων, τὴν ἀλληλοεξόντωση τῶν πολεμιστῶν, τὸν θόρυβο πού προκαλοῦν τὰ πλοῖα, τὴν κραυγὴ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀταξία πού ἐπικρατεῖ, τὸ βύθισμα τῶν πλοίων, ἀλλὰ καὶ τὴν διαμάχη τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὰ πρωτεῖα, ἀκόμη καὶ σέ αὐτὴν τὴν φρικτὴ κατάσταση.

2. Ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ναυμαχίας ὁμοιάζουν μὲ τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὶς Ἐκκλησίες λόγω τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Πνευματομάχων. Πρόκειται γιὰ ἕναν σάλο στὶς Ἐκκλησίες, πού ὁμοιάζει μὲ θαλασσοταραχὴ, ἀφοῦ μετακινοῦνται τὰ ὄρια καὶ τὰ θεμέλια πού ἔθεσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπικρατεῖ μιὰ διαμάχη μεταξύ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Χριστιανῶν. Βυθίζονται οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπειρία τῶν ἡγετῶν. Ἀκόμη βυθίσθηκαν Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ὁμοιάζουν μὲ πλοῖα, ἐπειδὴ προσέκρουσαν σέ ὑφαλους αἰρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀνέλαβαν τὴν κυβέρνηση τῶν Ἐκκλησιῶν ναυάγησαν κατὰ τὴν πίστη. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι πολεμικὴ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἐπικρατεῖ σκοτάδι πνευματικὸ, φιλονικία μεταξύ τῶν Χριστιανῶν. Φονεῦει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, διαστρέφονται τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς θεολόγοι ἀναδεικνύονται αὐτοὶ πού ἔχουν πολλές κηλίδες, καὶ ἀκόμη, ἐνῶ εἶναι αὐτοχειροτόνητοι, ἀνέλαβαν τὴν διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπικρατεῖ μεγάλη φιλαρχία.

3. Ἐπειδὴ ὁ Μέγας Βασίλειος ἔβλεπε ὅλη αὐτὴν τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὴν Ἐκκλησία, ὁμολογεῖ ὅτι προτιμοῦσε νὰ μὴν ὁμιλήσῃ, γιατί δέν θὰ τὸν ἄκουγε κανένας, καὶ προτίμησε τὴν σιωπὴ. Οἱ καιροὶ εἶναι πονηροί. Δέν ὑπάρχει συμπάθεια, ἀλλὰ ἄλλοι ἐπιδιώκουν τὴν πτώση τῶν ἀντιπάλων τους, ἄλλοι χοροπηδοῦν γι' αὐτόν πού ἔπεσε, ἄλλοι ἐπικροτοῦν τὴν πτώση τοῦ ἄλλου.

Ἔτσι, φυγαδεύθηκε ἡ ἀγάπη, δέν ὑπάρχει συμπάθεια, ἀναψε τὸ μίσος καὶ χαίρονται μὲ τίς συμφορὲς τῶν ἄλλων. Συμβαίνει ὅ,τι καὶ στὶς ἐπιδημίες ἀπὸ τίς ἀρρώστιες, ἀφοῦ ὅλοι ἔχουν ἀρρωστήσει. Ὑπάρχουν σκληροὶ δικαστές καὶ ἀγνώμονες κριτές.

4. Παρὰ τὸ ὅτι σέ αὐτὴν τὴν κατάσταση ὁ Μέγας Βασίλειος προτιμοῦσε νὰ σιωπήσῃ, ὅμως τὸν ὑπερνίκησε ἡ ἀγάπη καὶ γράφει αὐτὸ τὸ κείμενο στὸν φίλο του Ἀμφιλόχιο Ἰκονίου πού τὸν ἐρώτησε σχετικῶς. Σέ αὐτὸ παρακινήθηκε ἀπὸ τοὺς Τρεῖς Παῖδες στὴν Βαβυλώνα, πού ρίφθηκαν στὴν κάμινο, γιατί θεώρησαν ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ ἐπιτελῇ τὸ καθῆκον του, ἔστω καὶ ἂν δέν ὑπάρχῃ κανένας ἄλλος σύμμαχος στὴν εὐσέβεια. Οἱ Τρεῖς Παῖδες ὑμνοῦσαν τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς καμίνου, καὶ ἦταν ἀρκετὸ νὰ στηριχθοῦν μεταξύ τους.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι, ὅπως οἱ Τρεῖς Παῖδες στὴν κάμινο τοῦ πυρός, ἔτσι καὶ αὐτόν δέν τὸν φόβησε τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ διακήρυξε τὴν

αλήθεια μέ παρρησία, άφοϋ στήριξε τήν έλπίδα στήν βοήθεια τοϋ Θεοϋ, προσέφερε τήν διδασκαλία πού κληρονόμησε άπό τούς Πατέρες,

Στό τέλος λέγει στόν παραλήπτη τής έπιστολής αύτης, στόν άγιο Άμφιλόχιο Ίκονίου, ότι άν είναι άρκετά όσα έγραψε έχει καλώς, άν όμως φανοϋν έλλιπή, δέν τόν πειράζει νά άσχοληθῆ μέ φιλοπονία και νά συμπληρώση τό θέμα. Εϋχεται, λοιπόν, νά βοηθήση ό Κύριος είτε διά αύτοϋ είτε διά μέσου άλλων νά συμπληρωθοϋν τά έλλείποντα μέ τήν γνώση πού δίνεται άπό τό Άγιον Πνεϋμα, σε όσους είναι άντάξιοι αύτῶν τῶν δωρεῶν.

Οι λόγοι αύτοί τοϋ Μεγάλου Βασιλείου μέ έκφράζουν άπόλυτα. Και σήμερα επικρατεῖ παρόμοια κατάσταση στήν Έκκλησία, ἡ όποία όμοιάζει μέ μία ναυμαχία και έναν πόλεμο, αλλά άκόμη και μέ έπιδημία άσθενειῶν. Αυτό φαίνεται στήν κατάσταση πού επικρατεῖ σε όλες τις Έκκλησίες, ιδίως στήν Ούκρανία. Στήν κατάσταση αύτή, άλλοτε σιωπᾶ κανείς, γιατί αισθάνεται ότι δέν θά είσακουσθῆ, άλλοτε άπό άγάπη τολμᾶ νά μιλήση μέσα άπό τό καμίνι τοϋ πυρός.

Τελικά, και όταν γράφουμε, πρέπει νά έχουμε τήν αῖσθηση ότι αυτά είναι έλλιπή και καταθέτοντας αύτήν τήν έλλιπή γνώση, τά αφήνομε στόν Θεό για νά τά συμπληρώση μέ άλλον, ό όποιος θά φωτισθῆ άπό τό Άγιον Πνεϋμα.

Έμεῖς κάνουμε τό καθῆκον μας και τό έμπιστευόμαστε στήν Έκκλησία για νά τό κρίνη, νά τό άπορρίψη ἢ νά τό άξιοποιήση. Μέ αύτό τό πνεϋμα τολμῶ νά γράψω τά έπόμενα και μέ αύτό τό πνεϋμα πρέπει νά διαβασθοϋν. Ίσχύει και έδῶ ό λόγος τοϋ ποιητή Νίκου Καρούζου: «Μή μέ διαβάζετε όταν έχετε δίκιο», όταν είσθε πεπεισμένοι για τήν όρθότητα και τό άλάθητο τής άποψής σας.

2. Η σύγχρονη κατάσταση τής Έκκλησίας μέ άφορμή τό Ούκρανικό θέμα

Θά αναφέρω τά ύπάρχοντα δεδομένα (για τό σύγχρονο Ούκρανικό θέμα) και τόν τρόπο μέ τόν όποιο τό θέμα θά μπορούσε νά έπιλυθῆ.

α) Τά ύπάρχοντα δεδομένα

Μέ τήν πάροδο τοϋ χρόνου φθάσαμε στα εξῆς περιπελεγμένα σημεία.

Πρώτον. Μέ Πανορθόδοξες διασκέψεις έπῆλθε συμφωνία στό κείμενο για τήν χορήγηση τής άυτοκεφαλίας σε μία Έκκλησία. Η διαφωνία έγινε στό ποιός θά ύπογράφη τόν Τόμο τής άυτοκεφαλίας, και γι' αύτό δέν έλήφθη άπόφαση.

Κατόπιν τούτου, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης χορήγησε τήν αὐτοκεφαλία στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας, ὅπως τό ἔκανε καί σέ ἄλλες κατά τόπους Ἐκκλησίες, κατά τό λεγόμενο ἐθιμικό δίκαιο, ἡ ὁποία αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ἀποτελέσθηκε ἀπό τήν σχισματική ομάδα τοῦ καθαιρεθέντος Φιλαρέτου καί τήν σχισματική ομάδα τοῦ Μακαρίου, γιά τήν ὁποία ἀμφισβητοῦνται τόσο ἡ Ἱερωσύνη ὅσο καί ἡ ἀποστολική διαδοχή. Θεωρῶ ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀφοῦ ἀξιολόγησε τήν κατάσταση πού ὑπάρχει στήν Οὐκρανία, κυρίως, ἀφοῦ κατάλαβε πλήρως τήν τακτική τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας σέ βάρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, χορήγησε τήν αὐτοκεφαλία, καί πιστεύω ὅτι δέν θά τήν ἀνακαλέσει.

Δεύτερον. Τό Πατριαρχεῖο Μόσχας δέν δέχθηκε τήν ἀπόφαση αὐτή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιά τήν χορήγηση τῆς αὐτοκεφαλίας στήν Οὐκρανία, εἶναι ἀντίθετο μέ τήν παρέμβαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν Οὐκρανία. Μάλιστα δέ ἐν ὄψει καί τῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιά τήν χορήγηση τῆς αὐτοκεφαλίας, ἔπαυσε τήν μνημόνευση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου στά Δίπτυχα καί ἀκόμη συνέστησε στούς Ρώσους καί Οὐκρανοῦς νά μήν ἔχουν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ Ἐκκλησίες πού μνημονεύουν τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη.

Κατά τήν γνώμη μου, ἀπό ὅ,τι φαίνεται μέχρι τώρα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας γιά διαφόρους λόγους δέν θά ὑποχωρήσει καί δέν θά δεχθῆ τετελεσμένα γεγονότα στήν Οὐκρανία. Θεωρῶ, ὅτι καί ἂν μερικές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀναγνωρίσουν τήν αὐτοκεφαλία τῆς Οὐκρανίας, τό πρόβλημα θά παραμείνῃ ἐφ' ὅσον δέν θά τό ἀποδεχθῆ ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας.

Τρίτον. Οἱ λοιπές Αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, γιά διαφόρους λόγους, βρίσκονται σέ στάση ἀναμονῆς ἢ ὑποστηρίζουν τήν Μόσχα. Εἶναι διστακτικές νά ἀναγνωρίσουν τόν Ἐπιφάνιο ὡς Προκαθήμενο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας. Δέν γνωρίζω τί θά ἀποφασίσουν στό προσεχές διάστημα. Πάντως κατά τήν ἐνθρόνιση τοῦ Ἐπιφανίου δέν παρευρέθησαν ἐκπρόσωποι τῶν ἄλλων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πλὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί δέν ἀπεστάλησαν συγχαρητήριες εὐχές γιά τήν ἀνάληψη τῆς προεδρίας τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας.

Τέταρτον. Στήν Οὐκρανία ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἔκρυθμη ἡ ἐκκλησιαστική κατάσταση. Ὑπάρχει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἐπιφάνιος ὡς Προκαθήμενος τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, ὁ Μητροπολίτης Ὀνούφριος πού ὑπάγεται στήν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, καί ὁ λεγόμενος «ἐπίτιμος Πατριάρχης Φιλάρετος», ὁ ὁποῖος ὑπανεχώρησε ἀπό τήν ἀρχική του συμφωνία, δέν δέχεται τόν Τόμο τῆς αὐτοκεφαλίας, διότι δέν συμφωνεῖ μέ τήν κατάργηση

του «Πατριαρχείου», τό όποιο αυτός άνακήρυξε. Ένδεχομένως, θά ύπάρξουν και άλλες έξελίξεις. Τά γεγονότα όμοιάζουν μέ μιά κινούμενη άμμο.

Πέμπτον. Υπάρχουν και άλλες Τοπικές Έκκλησίες, οι όποίες ύπάγονται σέ άλλα Πατριαρχεία, οι όποίες κατά καιρούς έξέφρασαν τήν έπιθυμία τους νά άποκτήσουν άυτοκεφαλία, έπειδή άνήκουν σέ ιδιαίτερες κρατικές όντότητες, βάσει τών Κανόνων, του λδ' τών Άποστόλων, ιζ' τής Δ' Οίκουμενικής Συνόδου και λη' τής Πενθέκτης Οίκουμενικής Συνόδου, όπως τό διετύπωσε ό Μέγας Φώτιος ότι τά έκκλησιαστικά συµμεταβάλλονται μέ τά πολιτικά. Ένδεχομένως νά ύπάρχουν και άλλες Έκκλησίες, οι όποίες πρός τό παρόν δέν έχουν έκφρασθή και θά ζητήσουν τήν άυτοκεφαλία. Έχουν δημοσιευθή συγκεκριμένα όνόματα Έκκλησιών, τά όποια δέν θέλω νά μνημονεύσω έδω, για νά μή δημιουργηθή ένα επί πλέον πρόβλημα.

Βεβαίως, τό λεγόμενο άυτοκέφαλο στην πρώτη χιλιετία λειτουργούσε διαφορετικά από ό,τι λειτουργεί στην δεύτερη χιλιετία μέ βάση τήν άρχή τής Φεουδαρχίας, τής Μεταρρύθμισης και τήν άρχή τών έθνοτήτων πού έµφανίσθηκε τόν 12ο αιώνα και άναπτύχθηκε μέ τόν Διαφωτισμό και τήν Γαλλική Έπανάσταση τόν 18ο αιώνα, όπως τό ανέλυσε ό καθηγητής π. Γρηγόριος Παπαθωµάς.

Αυτό σημαίνει ότι θά πρέπει νά ληφθή μιά άπόφαση για τό πώς χορηγείται τό άυτοκέφαλο, μέσα στό πλαίσιο τής συνοδικότητας και τής ιεραρχικότητας του πολιτεύματος τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, για νά μήν δημιουργούνται συνεχώς έντάσεις και σχίσματα στην Όρθόδοξη Έκκλησία μέ άφορμή τό θέμα αυτό.

Όπως κατ' οίκονομίαν και πρός καιρόν έλήφθη άπόφαση για τήν διασπορά, ήτοι τήν λεγόμενη «αίρεση τής συνεδαφικότητας», μέ τίς Έπισκοπικές Συνελεύσεις, έτσι πρέπει νά ληφθή άπόφαση για τό θέμα τής χορήγησης άυτοκεφαλίας σέ μιά Έκκλησία.

Είναι γνωστόν ότι έγινε μιά τέτοια προσπάθεια για νά έπιλυθή τό σοβαρό αυτό πρόβλημα, αλλά δυστυχώς σταμάτησε στό σημείο στό ποιός θά ύπογράφη τόν Τόμο τής άυτοκεφαλίας, δηλαδή ύπονοµεύθηκαν τά προνόμια τής Πρωτόθρονης Έκκλησίας τής Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης.

Στίς ήμέρες μας αυτό πλέον είναι τό ζητούµενο, ότι, δηλαδή, πρέπει νά επανέλθη ή συζήτηση για τήν χορήγηση του άυτοκεφάλου –ήδη για τό περιεχόµενο του κειμένου ύπάρχει πανορθόδοξη άπόφαση– όχι µόνον για τήν Έκκλησία τής Ούκρανίας, αλλά και για άλλες έκκλησιαστικές έπαρχίες, άλλων Πατριαρχείων, ώστε νά μήν άρχίσουν νέες έντάσεις και νέα σχίσματα. Είναι

εύνοητον ὅτι αὐτό πρέπει νά τό ἐπίλυση μιά Πανορθόδοξη Σύνοδος ἢ ἡ Συνάντηση τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Πάντως, ὅλα αὐτά περιπλέκουν τό πρόβλημα καί γιά νά μή μονιμοποιηθῆ ἡ σχισματική αὐτή κατάσταση, κατά τό λόγιον «τό πολυχρόνιον καί δυσθεράπευτον», πρέπει νά βρεθῆ μιά λύση.

β) Μερικές ἄτυπες ἐνέργειες

Ἀφοῦ ἔτσι ἔχουν τά πράγματα, τό ἐρώτημα τό ὁποῖο τίθεται εἶναι τό πῶς θά ἐπιλυθῆ αὐτό τό σοβαρό ἐκκλησιαστικό ζήτημα, τό ὁποῖο δημιουργεῖ προβλήματα στίς σχέσεις μέ ὅλες τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Δέν ἔχω ἀκούσει μέχρι τώρα σοβαρές προτάσεις γιά τήν ἐπίλυση τοῦ θέματος. Ἡ μοναδική σοβαρή πρόταση πού ἀκούσθηκε εἶναι νά συγκληθῆ μιά Πανορθόδοξη Σύνοδος ἡ ὁποία θά ἀντιμετωπίσῃ τό θέμα αὐτό καί θά λάβῃ τελικές ἀποφάσεις. Μερικές ἄλλες προτάσεις πού ἐτέθησαν δέν μποροῦν οὔτε κἄν νά συζητηθοῦν, γιατί δέν μποροῦν νά ὑλοποιηθοῦν.

Ὅμως, τό θέμα εἶναι ὅτι, προκειμένου νά ἀποφασισθῆ σύγκληση μιᾶς Πανορθόδοξου Συνόδου, πρέπει νά ὑπάρξῃ σοβαρή προετοιμασία καί συγκεκριμένη πρόταση στήν ὁποία νά συγκλίνῃ ἡ πλειοψηφία τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί φυσικά νά τήν ἀποδεχθοῦν τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας. Διότι δέν μπορεῖ νά συγκληθῆ μιά Πανορθόδοξη Σύνοδος ἢ Συνάντηση Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἂν δέν τήν καλέσῃ ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης καί ἂν δέν ἔχη ὠριμάσει τό θέμα γιά λύση. Καί, βεβαίως, ἐάν προηγουμένως δέν ὑπάρχῃ σύγκλιση ἀπόψεων σέ μιά συγκεκριμένη πρόταση τήν ὁποία νά ἀποδεχθοῦν οἱ κατά Τόπους Ἐκκλησίες, κυρίως τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας, δέν ὑπάρχει λόγος νά γίνῃ ἡ Πανορθόδοξος Σύνοδος.

Αὐτό σημαίνει ὅτι πρέπει κάποιος ἐκκλησιαστικοί παράγοντες νά ἐπεξεργασθοῦν μιά πρόταση τήν ὁποία εἶναι δυνατόν νά ἀποδεχθῆ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας. Βεβαίως, πρέπει νά ὑπάρχῃ συζήτηση καί μέ τήν πολιτική ἡγεσία τῆς Οὐκρανίας. Διότι, ἂν κρίνω τά πράγματα σέ σχέση μέ τήν χορήγηση τῆς αὐτοκεφαλίας στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τήν χορήγηση τῶν λεγομένων Νέων Χωρῶν σέ αὐτήν, ὑπῆρξε ἀπόφαση καί ἀποδοχή τῶν τριῶν παραγόντων, ἥτοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Ἐάν δέν γίνῃ μιά τέτοια σοβαρή προεργασία, μέ επίπονες ἐνέργειες, μέ νηφαλιότητα, μέ διάκριση καί προσευχή, δέν εἶναι δυνατόν νά συνέλθῃ ἡ Πανορθόδοξη Σύνοδος, γιατί τότε θά συνέλθῃ γιά νά ἐπικυρωθῇ ἡ διαφωνία καί, φυσικά, θά ἀποτύχῃ νά λάβῃ συγκεκριμένη ἀπόφαση. Ἔτσι θά φανῇ ἀκόμη περισσότερο ἡ διάσπαση πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

γ) Μιά πρόταση γιά ἐπεξεργασία

Ποιά, λοιπόν, θά μπορούσε νά εἶναι μιά πρόταση πού θά μπορούσε νά τύχῃ μιᾶς σοβαρῆς ἐπεξεργασίας; Θά προσπαθῆσω νά συγκεκριμενοποιήσω μιά πρόταση πού, ἐνδεχομένως, θά ἔχῃ ἐλλείψεις καί θά χρειασθῇ νά γίνουν βελτιώσεις.

Πρῶτον. Θά πρέπει νά γίνῃ μιά, ἔστω καί ἄτυπη κατ' ἀρχήν, συνάντηση τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας γιά νά ἀποφασισθῇ ἡ συνέχιση τοῦ διαλόγου γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς συζήτησης γιά τό πῶς χορηγεῖται τό αὐτοκέφαλο σέ μιά Ἐκκλησία καί νά καθορισθῇ ἓνα προσχέδιο ἐπιλύσεως τοῦ θέματος τῆς Οὐκρανίας, σύμφωνα μέ τά σημεῖα πού θά παρατεθοῦν πιό κάτω.

Δεύτερον. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας νά παύσῃ τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη καί νά μὴν τόν μνημονεύῃ στά Δίπτυχα καί μάλιστα ὡς πίεση γιά νά μὴ δοθῇ ἡ αὐτοκεφαλία στήν Οὐκρανία καί ἔπειτα νά παροτρύνῃ τούς πιστούς του νά μὴ συμμετέχουν σέ Λειτουργίες καί ἀκολουθίες στίς ὁποῖες μνημονεύεται ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης, δέν συνιστᾷ ἐκκλησιαστική σοβαρή πράξη.

Δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιῆται τό Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, πού εἶναι Μυστήριον ἐνότητος, καί τό Μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως γιά νά ἀσκοῦνται πιέσεις σέ ἄλλες Ἐκκλησίες, καί μάλιστα γιά πράγματα δευτερεύοντα.

Κατ' ἐπέκταση, εἶναι ἀπαράδεκτο τό γεγονός πού ἐπικρατεῖ σέ ἀρχιερατικά συλλεῖτουργα Ἀρχιερέων ἀπό ὅλες τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, οἱ Ἀρχιερεῖς νά ἀπέχουν ἀπό τήν συμμετοχή τους στήν θεία Λειτουργία, ἐπειδή σέ αὐτήν συμμετέχουν ἐκπρόσωποι ἄλλων Ἐκκλησιῶν, μέ τίς ὁποῖες ἔχουν ἀκοινωνησία καί ταυτόχρονα νά συμμετέχουν στά ἐπίσημα γεύματα καί δεῖπνα, συμπροσευχόμενοι καί συνευωχούμενοι.

Γι' αὐτό, προκειμένου νά ἀρχίσῃ μιά προσπάθεια ἐπιλύσεως τοῦ θέματος αὐτοῦ, θά πρέπει ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας νά ἄρῃ τήν ἀπόφαση αὐτή καί ὡς ἔνδειξη καλῆς θελήσεως ὁ Πατριάρχης Μόσχας νά ἀρχίσῃ νά μνημονεύῃ τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη στά Δίπτυχα.

Άλλωστε, πρέπει να εξασφαλισθῆ ἡ δυνατότητα διαλόγου μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, γιατί διαφορετικά, ὅταν βρίσκονται σέ ἀπομόνωση, δέν θά λυθῆ ποτέ τό θέμα αὐτό.

Τρίτον. Ὁ διάλογος μεταξύ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νά ἔχη ὡς βάση τήν συμφωνία καί ἐπικύρωση τῶν δύο κειμένων τά ὁποῖα εἶχαν ἐτοιμασθῆ νά κατατεθοῦν στήν Σύνοδο πού ἔγινε στήν Κρήτη τόν Ἰούνιο τοῦ 2016, ἀλλά τελικά δέν συμφωνήθηκε νά συζητηθοῦν στήν Σύνοδο ἐκείνη καί νά ὑπογραφοῦν.

Πρόκειται γιά τά δύο κείμενα πού ἀφοροῦν τό *Αὐτοκέφαλο* καί τά *Δίπτυχα*. Εἶναι δύο κανονικά θέματα, τά ὁποῖα, ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ ἀντίθετη ἄποψη ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Μόσχας ὡς πρὸς τόν τρόπο τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Τόμου Αὐτοκεφαλίας καί κατατίθεντο στήν Σύνοδο τῆς Κρήτης γιά ἀπόφαση, τότε δέν θά εἶχαμε τά θέματα αὐτά μέ τήν Οὐκρανία σήμερα.

Ἐπομένως, πρέπει νά ἀρχίσῃ ἡ συζήτηση μεταξύ ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία διακόπηκε, γιά τό πῶς θά ὑπογράφεται ὁ Τόμος τῆς Αὐτοκεφαλίας, ὥστε νά ὀλοκληρωθῆ ἡ συζήτηση γιά τό θέμα αὐτό. Μέσα στήν προοπτική αὐτή, θά ἀποφασισθῆ πῶς θά χορηγῆται ἐφ' ἑξῆς τό Αὐτοκέφαλο σέ μιά Ἐκκλησία, ὅπως ἔχει καθορισθῆ στό ὑφιστάμενο κείμενο γιά τήν Αὐτοκεφαλία, χωρίς νά παραθεωροῦνται τά κανονικά καί παραδοσιακά προνόμια τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου.

Τέταρτον. Ἀφοῦ μιά προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή ἀπό ἐκπροσώπους ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐτοιμάσει τά δύο αὐτά κείμενα πού ἀφοροῦν τό *Αὐτοκέφαλο* καί τά *Δίπτυχα*, στήν συνέχεια, νά συγκληθῆ μιά Σύνοδος τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μέ τίς συνοδείες τους, ἡ ὁποία θά τά ἐπικυρώσῃ.

Ἡ Πανορθόδοξη αὐτή Σύνοδος θά πρέπει νά προβῆ σέ διαπίστωση ὅτι σήμερα ὑφίστανται δεκατέσσερες Ἐκκλησίες, νά ἐπικυρώσῃ τήν Πατριαρχική ἀξία καί τιμῆ μερικῶν νεωτέρων Πατριαρχείων ὥστε νά λυθῆ καί μιά ἐκκρεμῆς κατάσταση, νά ἐπικυρώσῃ τήν ἀπόφαση τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιά τήν χορήγηση τῆς Αὐτοκεφαλίας στήν Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας ὥστε νά εἶναι δεκαπέντε Ἐκκλησίες καί νά ἀντιμετωπίσῃ ἐπί μέρους θέματα πού ἀνέκυψαν.

Πέμπτον. Θά πρέπει νά προσυνηνοθηῆ ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον θά ἐπιλυθῆ καί θά ἰσχύσῃ τό ἐκκλησιαστικό καθεστῶς τῆς Οὐκρανίας σέ ὅλες τίς διαστάσεις του. Ἐνδεχομένως, θά πρέπει νά λυθῆ μέ ἐκκλησιαστική οἰκονομία «ἄχρι καιροῦ».

Μία λύση είναι να βρεθῆ τρόπος στήν Αυτόκεφαλη αὐτήν Ἐκκλησία να ὑπαχθοῦν ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες πού ὑπάρχουν στήν Οὐκρανία.

Περίπου να ἰσχύση κατ' οἰκονομία καί ἴσως ἄχρι καιροῦ αὐτό πού γίνεται στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, πού συνέρχονται καί συναποφασίζουν οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Αυτόκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἑλλάδι, τῶν λεγομένων Νέων Χωρῶν.

Ἐάν αὐτό γιά διαφόρους λόγους δέν μπορῆ να ἰσχύση καί στήν Οὐκρανία, τότε, θά μπορούσε να ἰσχύση τό σύστημα πού ἐπικρατεῖ στήν Διασπορά μέ τίς Ἐπισκοπικές Συνελεύσεις, ὁ Κανονισμός λειτουργίας τῶν ὁποίων ψηφίσθηκε στήν Σύνοδο τῆς Κρήτης τό 2016. Ὑπάρχει, δηλαδή, ἔτοιμος Κανονισμός, πού μπορεῖ να προσαρμοσθῆ καταλλήλως γιά τήν Αυτόκεφαλη Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας.

Μέσα στά πλαίσια αὐτά εἶτε μέ τήν μορφή διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἶτε μέ τήν μορφή τῆς λειτουργίας τῶν Ἐπισκοπικῶν Συνελεύσεων θά μπορούσε να λειτουργήσῃ μία Σύνοδος, ἡ ὁποία θά ἀποτελεῖται ἀπό ὅλες τίς ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, ἡ ὁποία θά ἔχη ἕναν Ἀρχιεπίσκοπο. Καί, ἐάν αὐτό δέν μπορῆ να γίνῃ, τότε μπορεῖ να ἰσχύση τό ὑφιστάμενο καθεστῶς στήν Ἑλλάδα, μέ τήν Αυτόκεφαλη Ἐκκλησία – Νέες Χῶρες, τήν ἡμιαυτόνομη Ἐκκλησία τῆς Κρήτης καί τίς Μητροπόλεις στά Δωδεκάνησα.

Οἱ Μητροπολίτες τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν θά μνημονεύουν τήν Ἐκκλησία στήν ὁποία ἀναφέρονται, δηλαδή ἢ τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ἢ τόν Πατριάρχη Μόσχας καί να συμπληρώνουν καί τήν Σύνοδό τους, ἦτοι: «Ἐν πρώτοις μνήσθητι Κύριε τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί Πατριάρχου ἡμῶν (Βαρθολομαίου ἢ Κυρίλλου) καί τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου τῶν ὀρθοτομούντων τόν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας».

Στήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο πού θά ἀποτελεῖται ἀπό δώδεκα Ἀρχιερεῖς καί ὡς δέκατο τρίτο θά ἔχη τόν Πρόεδρο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου να συγκαταλέγωνται μέλη κατὰ ἴσον ἀριθμό ἀπό τίς ὑπάρχουσες ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες. Στήν Ἱεραρχία θά μετέχουν ὅλοι οἱ Ἱεράρχες τῆς Αυτόκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας. Τήν πρώτη φορά πού θά συνέλθουν οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Αυτόκεφάλου αὐτῆς Ἐκκλησίας θά μπορούσε να ἐκλεγῆ ἢ να ἀποφασισθῆ ποιός θά εἶναι Προκαθήμενος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Οὐκρανία.

Ἐκτον. Νομίζω ὅτι πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή πρέπει να ἐργασθοῦν τόσο οἱ ἐκκλησιαστικοί, ὅσο καί οἱ πολιτικοί παράγοντες τῆς Οὐκρανίας. Ὁμιλῶ καί γιά πολιτικούς παράγοντες, γιατί πάντοτε, ἀκόμη καί στίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἱ ἀποφάσεις θεσπίζονταν μέ νόμο ἀπό τοὺς Αυτόκράτορες. Γιατί, ἂν μία Σύνοδος λαμβάνῃ μόνη της τίς ἀποφάσεις, τότε δέν

είναι δυνατόν νά εφαρμοσθοῦν, ἂν ἡ πολιτική ἐξουσία δέν παρέμβῃ γιά τήν κατοχύρωσή τους μέ νόμους. Αὐτός ἦταν ὁ λόγος, γιά τόν ὁποῖο τίς Οἰκουμενικές Συνόδους τίς συγκαλοῦσαν οἱ Αὐτοκράτορες καί οἱ ἀποφάσεις τους τήν τελευταία ἡμέρα ἀναγινώσκονταν στό παλάτι ὅπου καί ἀποφασίζονταν νά ἰσχύσουν μέ νόμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος, ἡ ὁποία ὀνομάσθηκε ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, ἀκριβῶς, γιατί ἔγινε στήν μεγάλη αἴθουσα τῶν Ἀνακτόρων πού εἶχε τροῦλλο.

Τά ὅσα ἀνέφερα προηγουμένως εἶναι κατά τήν γνώμη μου μιά κατ' ἀρχήν ρεαλιστική ἐκτίμηση τῆς καταστάσεως καί εἶναι μιά κατ' οἰκονομία «ἄχρι καιροῦ» πρόταση ἢ μᾶλλον ἕνα κατ' ἀρχήν σχεδίασμα, πού μπορεῖ νά βελτιωθῇ ἀκόμη περισσότερο ἢ νά ἀπορριφθῇ.

Βεβαίως καί κάθε καλύτερη πρόταση θά πρέπει νά τεθῇ καί νά μελετηθῇ, κυρίως ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τό ὁποῖο ἔχει μεγάλη διαχρονική πείρα στήν ἀντιμετώπιση σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων γιά νά ὀδηγήσῃ στήν ἐπίλυση τοῦ θέματος ὄχι μόνον στήν Οὐκρανία, ἀλλά, κυρίως, στίς σχέσεις μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες στήν παροῦσα φάση βρίσκονται στό χειρότερο σημεῖο, τό ὁποῖο μᾶς θυμίζει λίγο τήν περιγραφή τῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, πού ἀναφέρθηκε στήν ἀρχή τοῦ κειμένου αὐτοῦ.

Θά μποροῦσα καί ἐγώ νά σιωπήσω γιά νά εἶμαι ἀρεστός σέ ὅλους, ἀλλά ἀπό ἀγάπη στήν Ἐκκλησία καί ὄχι ἀπό ἄλλες σκοπιμότητες, ἀσχολήθηκα μέ τό θέμα καί κατέγραψα τίς σκέψεις μου, κατά τήν ἀρχή «δίδου σοφῶ ἀφορμήν, καί σοφώτερος ἔσται» (Παρ. θ', 9).

Νομίζω, καί στό θέμα αὐτό ἰσχύει ὁ μακαρισμός τοῦ Χριστοῦ: «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί ὅτι αὐτοί υἱοί Θεοῦ κληθήσονται» (Ματθ. ε', 9).

Σεπτέμβριος 2019

<http://www.parembasis.gr>